

4 Sámegeielfálaldat mánáidgárddis

Kevin Johansen, cand.polit., Nordlándda fylkkamánni seniorráđdeaddi

4.0 Čoahkkáigeassu:	2
4.1 Álggahus.....	3
4.2 Historihkka	3
4.3 Sámi mánáidgárddiid mearkkašupmi identitehta- ja kulturovdáneapmái	7
4.4 Kvantitatiivvalaš ovdánahttin sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin main lea sámegeielfálaldat:.....	8
4.5 Kvantitatiivvalaš ovdáneapmi mánáid logus sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin gos lea sámegeielfálaldat	10
4.6 Rekrutterenloktemii dárbu:.....	13
4.7 Metodalaš lahkoneapmi beaktilis giellaoahpahussii:.....	14
4.8 Čoahkkáigeassu	15
4.9 Rávvagat.....	16
4.10 Girjjálašvuoha:.....	17

4.0 Čoahkkáigeassu:

Artihkkalis geahččat sámegiel-fálaldaga mánáidgárddiin ja movt dat lea ovdánan áiggi mielde. Lea hirmadit ovdánan vuosttaš mánáidgárddi rájes mii álggahuvvui 1969 Guovdageainnus gitta otnáži, go dál leat sámegiel-fálaldagat mánáidgárddiin sihke davvi-, julev- ja lullisámegielat guovlluin ja maiddái ollu gávpogiin.

Mánáidgárdelágain, mii doaibmagodii 1996, loktejuvvui sámegielat mánáidgárdefálaldat vel eambbo go juridihkalaččat váldui mielde láhkaortnegii. Mánáidgárddiid giellafálaldaga oaiivildit mánggas leat dan mávssoleamos doaibmabiju mainna nanne ja ovddida sámegiela. Danne lea mávssolaš ahte sámegielat mánáidgárdefálaldagat gávdnojit doppe gos daidda lea dárbu. Ii leat nu buorre go leat guhkes vuordinlisttut oažžut saji ollu dáidda sámi mánáidgárddiide.

Lassin sámegiela ovdáneapmái leat sámi mánáidgárdefálaldagat dárbbaslaččat go galgá ovddidit sámi kultuvrra ja oažžut mánáid šaddat oadjebassan iežaset identitehtii. Guhkes áiggi perspektiivvas oaidnit ahte dál lea eambbogiin sámegielat mánáidgárdefálaldat ja ahte dál leat maid ásahuvvon eambbo julev- ja lullisámegielat mánáidgárddit. Go daid manemus jagiid eat oainne lassáneami davvisámegielat guovlluin, de vuolgá dat earret eará das go mánáidlohku lea njiedjan ja maid movt daid loguid lohká. Lea ovdal cuiggoduvvon ahte berrejit čielgaseappot registrerejuvvot maid sámegielat mánáidgárdefálaldagat sisttisdoallet, vai sáhtta árvoštallat jus olaha ulbmila fálaldagain.

Váldoáššis oaidnit ahte mánáidlohku geat duodai ožžot sámegielat mánáidgárdefálaldaga vuolgá das gos ja galle fálaldaga gávdnojit. Logut mearriduvvojit fálaldagaid ektui, ii ge jearu ektui. Sivvan dasa lea go váilot sámegielat mánáidgárdebergit, juoga mii dagaha ahte fertejit eambbo rekrutterejuvvot dán fágasuorggis.

4.1 Álggahus

Sámegielfálaldat mánáidgárddis lea okta dain mávssoleamos doaibmabijuin mainna nanne sámegiela, ásaha stuorit ja eambo giellaarenaid ja mainna sihkkarastá ahte sámegiella lea ceavzil boahhteáiggis. Mánngas oaivvildit ahte iešguđet oktavuodain lea árrat álgin earenoamáš mávssolaš vai olaha meroštallon ulbmiliid, ja mánáidgárđi lea maid mávssoleamos arena vai sihkkarastá ahte lihkostuvvá árra giellaánjiruššamiin. Goitge lea unnán almmuhuvvon girjjálašvuolta mii muitala movt ovdáneapmi lea mánáidlogu ektui geain lea sámegielfálaldat mánáidgárddiin, jus lohku lassána dahje njiedjá ja man mutto fálaldagat lassánit.

Juridihkalaččat ii leat sámi mánáin dat seamma riekti giellafálaldahkii mánáidgárddiin go skuvllas. Dat sáhtta váikkuhit fálaldahkii sámi mánáide mánáidgárddiin.

Vai galgá sáhttit fállat sámegielfálaldaga mánáidgárddiin, de dárbašit mii mánáidgárdebergiid geain lea sámegiellgelbbolašvuolta. Artihkkalis geahččat maiddái man ollu sámegielat mánáidgárdeoahpaheadjit oahpahuvojit ja jus lea ceavzilis rekrutteren.

Go guoská sámegielat fálaldagaide mánáidgárddiin, de doaimmahuvvojit golmma lágan organiserema:

1. Sámegielat mánáidgárddit
2. Mánáidgárddit main lea sámegiellossodat
3. Mánáidgárddit main lea sámegielfálaldat

Statistihkas mii kommenterejuvvo dán artihkkalis, de geahččat mánáidlogu sámegielat mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin main lea sámegielat ossodat oktan, ja sierra fas mánáid ektui geat ožžot sámegielat fálaldaga eará mánáidgárddiin. Sivvan dasa lea go giellafálaldagat leat dávjá eambo ovttaláganat gaskal sámegielat mánáidgárddiin ja sámegielat ossodagain go muđui lea sámegielfálaldat eará mánáidgárddiin.

4.2 Historihkka

Vuosttaš nu gohčoduvvon mánáidasyla Norggas, mii lei ovdal mánáidgárddiid, dat ásahuvvui Tråantes 1837. Almmolašvuhtii lassánii eambo ovddasvástádus mánáidbeaiveásahusaide maŋŋil nuppi máilmmisoađi, go eambbogat oahpu váldigohte ja nissonolbmot doaibmagohte bargoeallimis, mii fas mielddisbuvttii dárbbu mánáidgárddiide. Vuosttaš gearde go dan birra ságastallui Stuoradikki sárdnestuolus lei 1962.¹ Nugo lea juo oahpesášši, dalle ii lean skuvllas dohkálaš hupmat sámegiela, mii bisttii gitta guhkás 1970-lohkui. Nu lei maid mánáidgárddiin. Go šattai mihttu hukset 100 000 mánáidgárdesaji, de ii lean makkár ge sihkarvuolta ahte sámegiela ovdáneapmi šattai guovddázii dasa. Sámi organisašuvnnat ánjirušše eambo sámi

¹ Storjord, Marianne 2005: «Samiske barnehagers historie i Norge». Norsk senter for barnehageforskning. (“Sámi mánáidgárddiid historjá Norggas”. Norgga mánáidgárdedutkama guovddáš.)

mánáid bajásšaddaneavttuid ovdii ja vuosttaš sámi mánáidgárdi áсахuvvui Guovdageidnui 1969.²

Guokte jagi maŋŋil áсахuvvui vel okta mánáidgárdi Guovdageidnui ja 1972 ges áсахuvvui vuosttaš sámi mánáidgárdi Kárašjohkii. Dain vuosttaš sámi mánáidgárddiin ii lean eksplisihhta fokus giellaovdáneapmái, go dalle hubmui ollu sihke dárogiella ja sámeigiella, muhto 1978 ásahii Kárašjoga giella bearašmánáidgárddi gos buot mánát hupme sámeigiela. 1975 lágiduvvui seminára Kárašjogas gos álggahedje bargojoavkku mii galggai geahččat sámi mánáidgárdegažaldagaid. Sii ovdanbukte raportta maid gohčodedje “Mánáidgárddit sámi guovlluin”.³

Skuvlla geahččaladdanráđđi almmuhii govvosa mas árvaledje ovdánahttindoaimmaid sámi guovlluide. Dan rájes álge eambo geahččat ollislaččat sámi mánáidgárdeáŋgirusšama hárrái ja šattai maid dađistaga eambo dohkálaš sámi mánáidgárddiide iežaset profiili, iežaset árvvuide ja ahte lea vejolašvuohta hupmat ja ovdánahttit sámeigiela mánáidgárddiin. Dat bargu lea doalahuvvon gitta dássáži ja dahká ain dan.

Storjord čujuha ahte ledje earenoamážiid suohkaniid mánáidgárddit main guhká váillui čielga sámi perspektiiva, seammás go priváhta mánáidgárddiide ledje diđolaš váhnemat ja earát ásahan čielgasit sámi fokusa, earret eará go háliidedje čielgasit sámi profiila mánáidgárdái.⁴ Soaitá dat sáhtá leat sivvan dasa go stuora oassi sámi mánát ain vázzet priváhta mánáidgárddiin, go buohtastahtá eará mánáiguin Norggas.

Nugo riika ovdáneapmi ektui lei muđui, de áсахuvvojedje 1970-logus mánáidgárddit máŋgga sámi suohkani, suohkaniidda mat maŋŋil šadde sámeigiela hálddašanguvlui, 1980 lei mánáidgárdeagi mánáin 21 proseanta geain lei mánáidgárdesadji, mii riika dásis lassánii 34 prosentii loahpas 1980 logus.⁵⁶

1980-logus šattai eambo áigeguovdil sámi mánáidgárddiide go sihke sámi váhnemat ja sámi organisašuvnnat ledje aktiivvalaččat nanneme sámi sisdoalu mánáidgárddiide.

Go mánáidgárdeláhka áсахuvvui 1996, de álggii odđa áigi sámi mánáidgárddiide. Dalle namuhuvvui vuosttaš geardde sámevuohta almmolaš dokumeanttain mánáidgárddiid birra. Dalle bođii maid sierra rámmaplána mánáidgárddiide mas earenoamážiid čilge mii sámi mánáidgárdi lea:

“Sámi mánáidgárdi lea mánáidgárdi gos mánáin mánáidgárddis lea sámi duogáš – leat sápmelaččat. Mánáidgárddis lea ulbmil nannet mánáid sápmelaš identitehta go

² Storjord, Marianne 2009: «Sámi mánáidgárddiid historjá»: Sámi skuvlahistorjá 3. Davvi Girji

³ Storjord op.cit.

⁴ Storjord op.cit.

⁵ Storjord op.cit.

⁶ Dál vázzet 96 proseanta mánáin mánáidgárdeagis mánáidgárddi.

ovddida sámegiela geavaheami ja go gaskkusta sámi kultuvrra birra. Mánáidgárddi jođihit sámi pedagogalaš bargit.”

2005 mearridii Stuoradiggi ođđa mánáidgárdelága. Ain lei nu ahte sámi mánáide sámi guovlluin (sámi hálddašanguovllus) galgá mánáidgárdi huksejuvvot sámi giela ja kultuvrra ektui, muhto olggobealde sámi guovlluid lea doarvái go sámi mánáide heivehuvvo nu ahte sii sihkkarastet ja ovdánahttet iežaset giela ja kultuvrra. Lea mearriduvvon ahte mánáidgárdefálaldat sámi mánáide lea suohkaniid ovddasvástáduš.

Suohkanis lea ovddasvástáduš vai sámi guovlluid mánáidgárdefálaldat sámi mánáide huksejuvvot sámi giela ja kultuvrra ektui. Eará suohkaniin galgá sámi mánáide heivehuvvot vai sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovdánahttit iežaset giela ja kultuvrra. (Mánáidgárdeláhka nr. 64 2005 §8)

Go juo lea bures duođaštuvvon ahte dađistaga eambo sápmelaččat orrot gávpogiin, ahte Sámedikki jienastuslohku lea hirmadit lassánan olbmuiquin geat orrot stuora gávpogiin ja ahte Tromssas leat eambbogat jienastuslogus go Guovdageainnus, de sáhtta digaštallat jus lea hástalus ahte lea nu stuora lágalaš erohus sámi mánáid rivttiin sámi guovlluin ja olggobealde sámi guovlluid, go guoská sámegielfálaldahkii mánáidgárddiin.

Vaikko mánáidgárdelágas daddjo ahte suohkanis lea ovddasvástáduš sámi mánáide sámi mánáidgárddiin, de vázzet stuora oassi sámi mánáin priváhta mánáidgárddiin, birrašiid 40 proseanta leat ovdalaš guorahallamat čájehuvvon (Rasmussen s. 19).

Vuosttaš sámi mánáidgárddit ledje davvisámegielaš. Julevsámi guovllus ásahuvvui sierra sámi mánáidgárdi Árranis 1989. 2008 ráhppui julevsámegielaš fálaldat Jentosletta mánáidgárddis Bådádjos ja 2018 ges álggahuvvui sierra ossodat dán mánáidgárddis. Lullisámi guovllus ráhppui vuosttaš sámi mánáidgárdi 2004 Snoasas.⁷ 2016 álggahuvvui sierra ossodat Ysterhagen mánáidgárddis Plassjes ja 2017 álggahuvvui Ferista olgománáidgárdi Tråantes, gos lea sierra sámi ossodat.

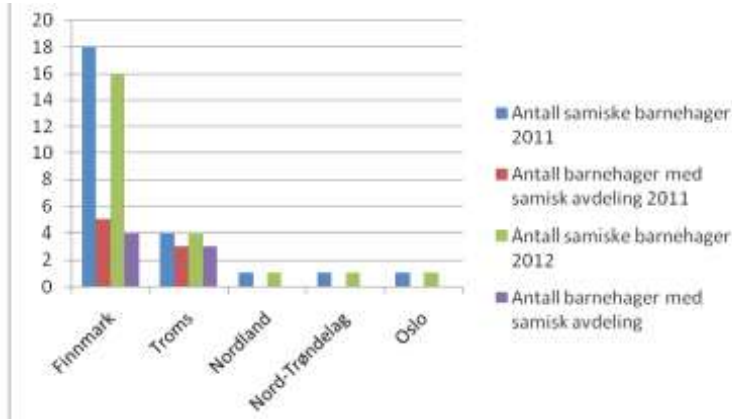
Unnánaš álggu rájes lea sámi mánáidgárdefálaldat ollu eambo viidánan geográfalaččat. 2012 ledje ovdamearkka dihte sámegielfálaldagat mánáidgárddiin čieža fylkkas.⁸ Nugo galgat oaidnit maŋnelis artihkkalis, de eai leat sámi mánáidgárddit viidánan nu mángga ođđa fylkii dan maŋgil.

Govus 1 čájeha movt sámi mánáidgárddit leat geográfalaččat juhkkovuvvon, mas Finnmárku lea liige stuorimus. Mii oaidnit ahte 2012 leat sámi mánáidgárddit viđa fylkkas.

⁷ <https://www.nrk.no/sapmi/feiret-10-ar-med-nytt-navn-1.11499679>

⁸ Sámedikki jahkediđáhus 2012

Govus 4.1 Sámi mánáidgárddit juhkkovuvvon geográfalaččat fylkkaid mielde

Go sámi mánáidgárdefálaldat namuhuvvui sihke mánáidgárdelágas ja mánáidgárddiid rámmaplánas, de lei dat ođđa olahus sámi mánáidgárdehistorjjás. Nubbi eará olahus lei go áshuvvui sierra sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjeoahppu⁹ Sámi allaskuvlii / Samisk høgskole. Dát lei vuodđun dasa vai sámi mánáidgárddit galget sáhttit doaimmahuvvot sámegiela ja kulturperspektiivvas ja mas sámegiela pedagogalaš jođiheaddjit oahpahuvo sámi oahppobáikkis. Ovdal go Sámi allaskuvla áshuvvui, de ledje 1981/1982 rájes muhtin sámegiela fátag ovdaskuvlaoahpus Áltta oahpaheaddjioahpus, jus sis ledje sámi studeanttat (NOU 2000:3).

Dál leat davvisámegiela mánáidgárddit miehtá sámegiela hálddašanguovlluid ja muđui báikkiin olggobealde hálddašanguovlluid.¹⁰ Mánngga gávpoigis leat guhkes vuordináiggit oazžut saji sámi mánáidgárddiide.¹¹ Ollu mánáidgárddiin gos davvisámegiella lea váldogiella, de leat doppe maid julev- dahje lullisámegiela mánát ja dasa lassin muhtin báikkiin láchčojuvvo maid julev- dahje lullisámegiela fálaldat.

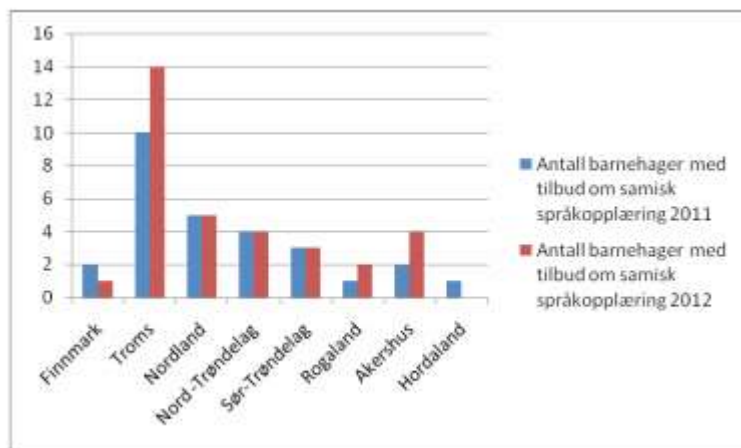
Govus 2 čájeha makkár fylkkain ja gos fylkkas leat mánáidgárddit main lea sámegiela fálaldat. Mii oaidnit ahte Tromssas lea hui stuora oassi. Duogáš dasa lea ahte doppe leat ollu dárogielat mánáidgárddit gos lea sámegiela fálaldat. Sámi mánáidgárddit leat eanemusat Finnmárkkus.

⁹ Ovdaskuvlaoahpaheaddji lea maŋŋil molson nama mánáidgárdeoahpaheaddjin.

¹⁰ Sámegiela hálddašanguovlu lea dat mii lága mielde daddjo *Sámi guovlun*. 2020 sisttisoallá dat suohkaniid nugo Guovdageainnu, Kárášjoga, Deanu, Unjárgga, Porsáŋggu, Gáivuona, Loabága, Dielddanuori, Hápmira, Árbordde, Snoasa ja Plassje.

¹¹ Sámedikki jahkedieđáhus 2017.

Govus 4.2: Geográfalaš sajádat mánáidgárddiin gos lea sámegiela fálaldat¹²

Gáldu: Sámediggi

Sámediggi hálddaša sierra doarjjaortnegiid sámi mánáidgárddiide, sámi ossodagaide dárogielat mánáidgárddiin ja mánáidgárddiid main lea sámegiela fálaldat. Maŋemus gusto mánáidgárddiide gos lea okta dahje moadde sámi máná.

4.3 Sámi mánáidgárddiid mearkkašupmi identitehta- ja kulturovdáneapmái

Sociolinguista Joshua Fishman definere iešguđet giellaarenaid *domeanan*.¹³ Dán mielde daddjo ahte ruoktu leat buot mávssoleamos gielladomeana. Go váhnenbuolva dávjá eai huma sámegiela, de šaddá mánáidgárddi mávssoleamos gielladomeanan.¹⁴

Sámediggi cealká ahte váldoulbmil mánáidgárdepolitihkas lea ásahit buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárddiid bokte.¹⁵ Sámi mánáin galgá leat kvalitatiivvalaš buorre mánáidgárdefálaldat mii huksejuvvo sámi árvvuid, sámi kultuvrra ja árbevirolaš máhtu vuodul.

Mánáidgárddi galgá nannet mánáid identitehta sápmelažžan go ovddida, geavaha ja ovdánahtá sámi giela ja kultuvrra. Sámediggi fállá maid sierra doarjjaortnegiid sámi mánáidgárddiide ja leat álggahan prošeavtta Sámi mánát odđa searvelanjain (samiske barn i nye pedagogiske rom (SÁMOS)) mas lea mihttu rievdatit sámi mánáidgárdestrukturen mii vuodduvvo árbevirolaš máhtui ja jurddašuvuohkái.

Mánáidgárddi odđa rámmaplánii, mii mearriduvvui 2017, oaččui Sámediggi mielde árvovuđđui ahte sámi mánát galget oažžut doarjaga bisuhit ja ovdánahtit iežaset giela, máhtu ja kultuvrra

¹² Dás lea sáhka dárogielat mánáidgárddiin main lea sámegiela fálaldat.

¹³ Fishman, Joshua 1991: Reversing Language Shift. Multilingual Matters LTD.

¹⁴ Todal, Jon: "Sámegiella mánáidgárddiin ja skuvllain". Sámi logut mitalit 2.

¹⁵ Sámediggi.no

beroškeahttá gos riikkas oroš.¹⁶¹⁷ Dat mearkkaša ahte sámi mánát ožžo eambo rivttiid go ovdal, goas dárbbasuvvui leat sámi mánáidgárdefálaldat lahka vai sáhtii oažžut sámegeielat fálaldaga. Rámmaplána árvovuodus boahá ovdán ahte:

“Norggas, mas lea eamiálbmogiid earenoamáš rivttiid duogáš, lea earenoamáš geatnegasvuohta vára váldit sámi mánáid ja váhnemiid beroštumiin, Vuodđoláhka § 108 vuodul, mánáidkonvenšuvdna art. 30 ja ILO-konvenšuvna vuodul. Sámi mánát mánáidgárddiin galget oažžut doarjaga vai bisuhit ja ovdánahttet iežaset giela, máhtu ja kultuvrra beroškeahttá gos riikkas oroš.”

Váibmogiella (NAČ 2016: 18) čujuha mánáidgárddiid leat mávssoleamos ovttaskas doaibmabidju mainna sihkkarastá, bisuha ja ealáskahtta sámegeiela. Lassin dasa ahte sihkkarastit ulbmiliid mainna bisuhit ja ovdánahttet sámi giela ja kultuvrra, de galget sámi mánáidgárddit maiddá duhtadit guovddáš eiseválddit gáibádusaid. Lea mánáidgárdeláhka mii galgá ásahallat mánáid rivttiid mánáidgárddiin.

4.4 Kvantitatiivvalaš ovdánahttin sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin main lea sámegeielat fálaldat:

Artihkkalis lean viežžan loguid Sámedikkis, Statistihkalaš guovddášdoaimmahagas ja eará gálduin. Lea veahá erohus gaskal daid iešguđet gálduid. Go leat erohusat, de lean ávkkástallan Sámedikki loguiguin dan dihte go sii juolludit doarjagiid ja sis lea dárkkistandoaimmat daid ektui, man dihte sin logut gehččojit leat hui dárkilat. Erohusat leat ráddjejuvvon vai dat eai šatta stuorit erohusat loguin govus 4.3. Logut čájehuvvo tabeallas 4.2, ja tabealla čeahkkáigeassá čájehuvvo govus 4.3

Davvisámegeielat mánáidgárddiid lohku lea unnit 2010-logus go logijagiin ovdal, muhto go guoská mánáidgárddiide main lea davvisámegeielat fálaldat, de rievddada dat sinusgevlliin (sinuskurve), geahča govus 3. Buoremus jahki lei 2009, muhto maiddá dál lea lohku alit go jagiin ovdal 2009.

Lea illudahtti ahte dál leat eambo julevsámegeielat ja lullisámegeielat mánáidgárddit go ovdal, ja vaikko leat ain unnán, de leat dat mánáidgárddit mávssolaččat ealáskahttit gielaid. Leat seamma ollu julevsámegeielat mánáidgárddit go lullisámegeielat giellafálaldagat. Julevsámegeiela ektui leat dál eambo fálaldagat go goassige, ja lullisámegeielagiin ges leat leamaš ollu eambo ovdal. Go jurddaša ahte logi jagi áigi ledje áibbas unnán mánáidgárddit main lei julevsámegeielat dahje lullisámegeielat fálaldat, de lea čielggas ahte dál lea čielga ovdáneapmi.

¹⁶ PRM: *Sámi perspektiiva lea oainnusin dahkkon dan ođđa mánáidgárderámmaplánas*. 24.4.2017. Sámediggi (*Det samiske perspektivet er synliggjort i ny rammeplan for barnehagen*. 24.4.2017, Sametinget)

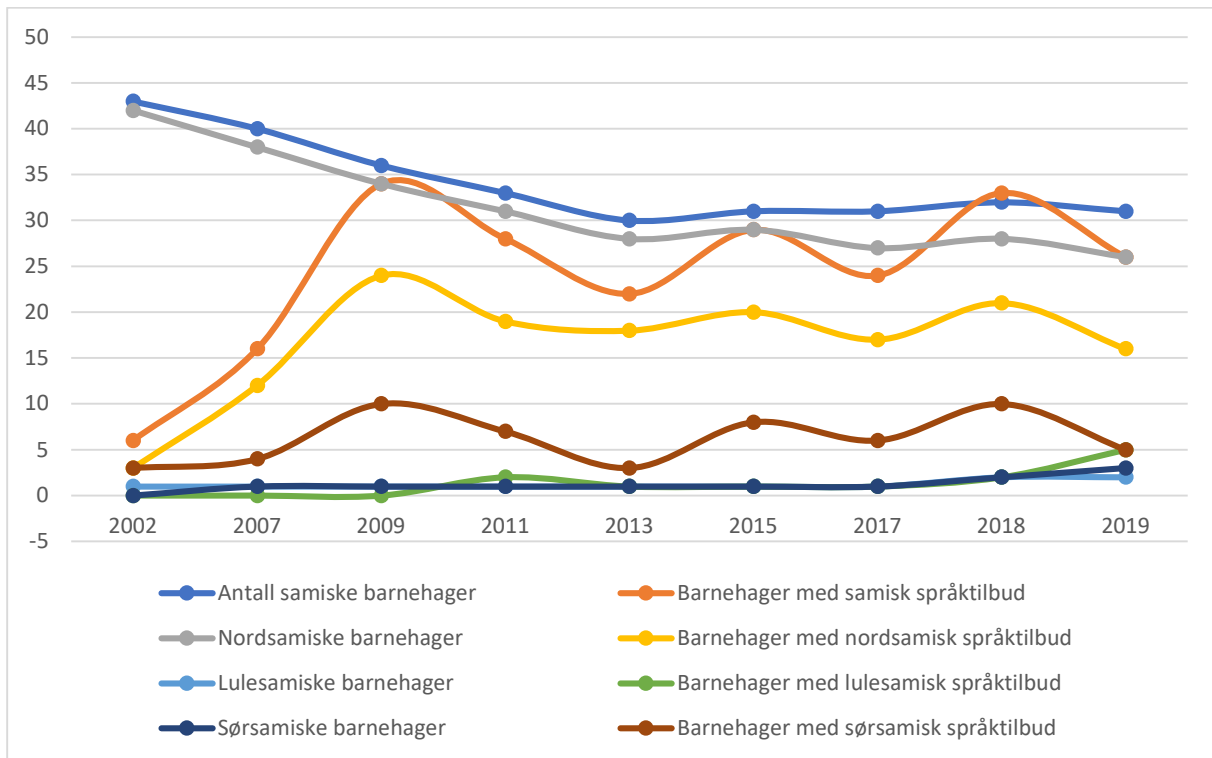
¹⁷ Sámediggi lei fátmastuvvon buot buortalas proseassaide go barge dainna ođđa rámmaplánain. Sámedikke jahkediedáhus 2018

Tabealla 4.1. Sámegeielat mánáidgárdefálaldagat

	2002	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2018	2019
<u>Davvisámegeiella</u>									
Davvisámegeielat mánáidgárddit	42	38	34	31	28	29	27	28	26
Mánáidgárddit main lea davvisámegeielat fálaldat	3	12	24	19	18	20	17	21	16
Oktiibuot davvisámegeielat mánáidgárdefálaldagat	45	50	58	50	46	49	44	49	42
<u>Julevsámegeiella</u>									
Julevsámegeielat mánáidgárddit	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Mánáidgárddit main lea julevsámegeielat fálaldat	0	0	0	2	1	1	1	2	5
Oktiibuot julevsámegeielat mánáidgárdefálaldagat	1	1	1	3	2	2	2	4	7
<u>Lullisámegeiella</u>									
Lullisámegeielat mánáidgárddit	0	1	1	1	1	1	1	2	3
Mánáidgárddit main lea lullisámegeielat fálaldat	3	4	10	7	3	8	6	10	5
Oktiibuot lullisámegeielat mánáidgárdefálaldagat	3	5	11	8	4	9	7	12	8
<u>Sámegeiella oktiibuot</u>									
Sámi mánáidgárddit	43	40	36	33	30	31	29	32	31
Mánáidgárddit main lea sámegeielat fálaldat	6	16	34	28	22	29	24	33	26
Oktiibuot sámi mánáidgárdefálaldagat	49	56	70	61	52	60	55	65	57

Govus 4.3 čájeha sámi mánáidgárddiid lohku lea bisson dássedin dan mañemus gávcci jagis, muhto lea leamaš unnit dásis go buoremus jagi, mii lei 2002. Daid jagiid lea maid njiedjan mánáidbeassádagaid lohku, mii sáhtta leat okta ágga njiedjamii. Eará ágga lea ahte Sámediggi lea čavgen gáibádusaid go galgá juolludit ruđaid sámi mánáidgárddiide. Lea lunddolaš ahte leat objektiivvalaš gáibádusat go galgá sáhttit gohčoduvvot sámi mánáidgárdin. Dat mearkaša ahte sámi mánáidgárddiid lohku njiedjan ii dárbbas leat heittot, muhto dál lea eambo rievttalaš govva dasa maid sámi mánáidgárdi duodai berre sisttisoallat giellafálaldaga hárrái ja ahte bargiin lea sámegeielat gelbbolašvuohta.

Govus 4.3. Sámi mánáidgárddiidlohku ja mánáidgárddiidlohku main lea sámegiela fáalaldat

Mánáidgárddiidlohku main lea sámegiela fáalaldat lea mealgat eambo dál go 2002, muhto lohku lea seammás njedjan dan mañemus logi jagis. Čilgehus dasa lea jáhkkimis seamma go sámi mánáidgárddiide.

Go guoská sihke sámi mánáidgárddiid ja sámegiela fáalaldagaid lohku, de lea guovllu fáalaldagaid hivvodat mii lea mearrideaddjin dasa. Dan leat mii maid ovdal čujuhan go guoská alit sámegielaohpahussii (Johansen 2018). Lea sámegielaohpahusaid ja kurssaid lohku mii mearrida man ollu šaddet, ja ii leat jearru mii dan mearrida. Fertejit álggahuvvot doarvái fáalaldagat maid sáhtta ávkkástallat. Seammás leat oallugat geat háliidit sámegiela fáalaldaga, mii maid automáhtalaččat ii dagat eambo sámi mánáidgárddiid dan geažil. Vai galgá oažžut eambo mánáid sámi mánáidgárddiide, de fertejit *álggahuvvot* eambo fáalaldagat.

4.5 Kvantitatiivlaš ovdáneapmi mánáid logus sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin gos lea sámegiela fáalaldat

Mánáidlohku sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin gos lea sámegiela fáalaldat, juhkkovuvvon davvisámegiela, julevsámegiela ja lullisámegiela guovlluid mielde, lea čájehuvvon tabeallas 4.2 ja govus 4.4.

Go galgá guorahallat govus 4.4, mii lea ovdáneapmi mánáidlogus geat ožžot sámegeielfálaldaga mánáidgárddis, de fertte vuhtiiváldit Davvi-Norgga riegádanbeassádagaid loguid ektui. Ovdamearkka dihte áigodagas 2006-2012 njiejai golmma-, njealje- ja viđajahkásaččaid lohku olles 16 proseanttain Finnmárkkus, guhtta proseanttain Tromssas ja logi proseanttain Nordlánddas.¹⁸

Tabella 4.2 Mánát davvisámegeilat mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin gos lea sámegeilat fálaldat

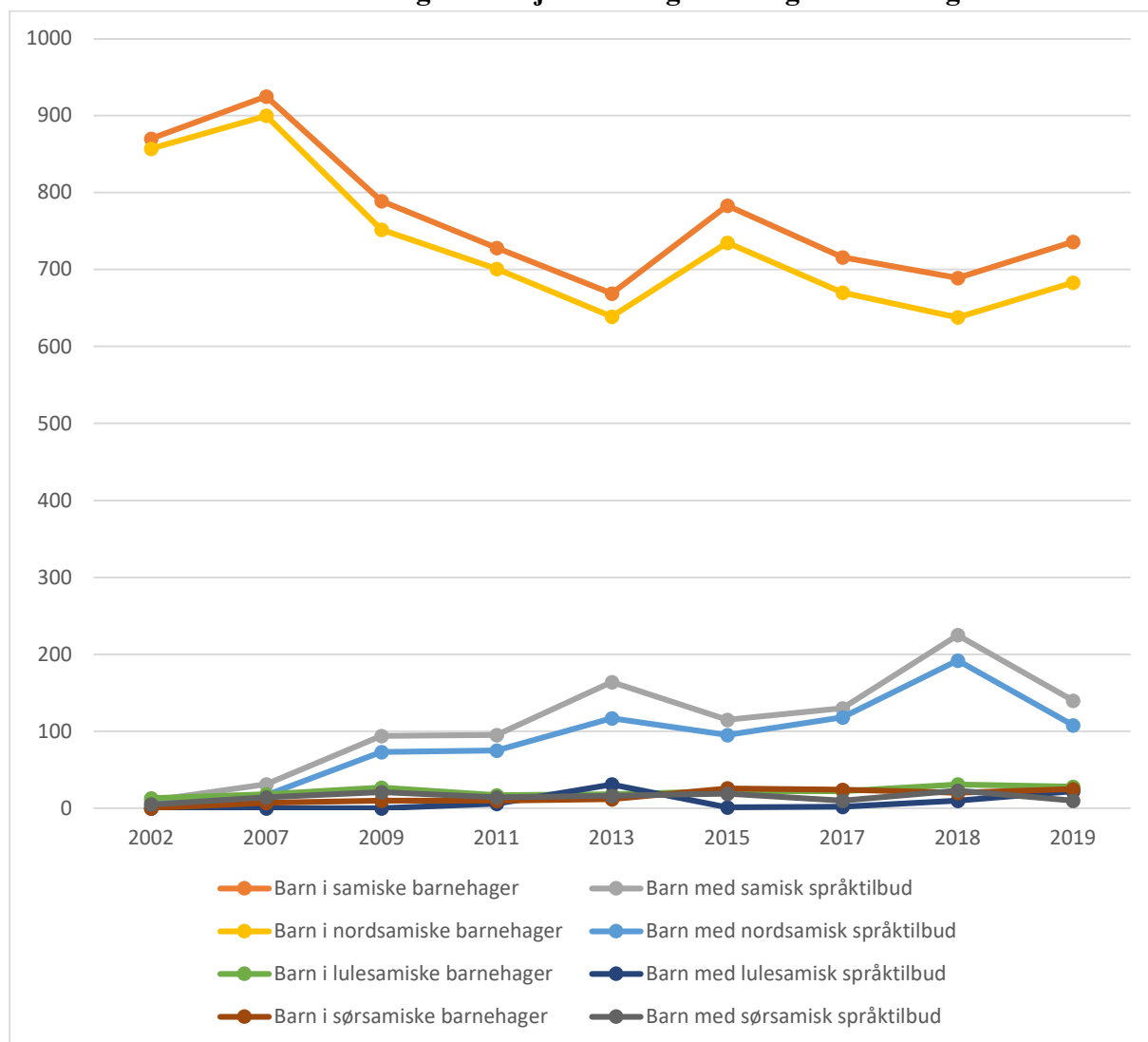
	2002	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2018	2019
<u>Davvisámegeiella</u>									
Mánát davvisámegeilat mánáidgárddiin	857	900	752	701	639	735	670	636	685
Mánát geain lea davvisámegeielfálaldat	5	17	73	75	117	95	118	155	98
Oktiibuot davvisámegeielas	862	917	825	776	756	830	788	791	783
<u>Julevsámegeiella</u>									
Mánát julevsámegeilat mánáidgárddiin	13	18	27	17	18	22	22	31	28
Mánát geain lea julevsámegeielfálaldat	0	0	0	6	31	1	2	1	4
Oktiibuot julevsámegeielas	13	18	27	23	49	23	24	32	32
<u>Lullisámegeiella</u>									
Mánát lullisámegeilat mánáidgárddiin	0	7	10	10	12	26	24	19	27
Mánát geain lea lullisámegeielfálaldat	5	14	21	14	16	19	10	11	8
Oktiibuot lullisámegeielas	5	21	31	24	28	45	34	30	35
<u>Sámegeiella oktiibuot</u>									
Mánát sámegeilat mánáidgárddiin	870	925	789	728	669	783	716	686	740
Mánát mánáidgárddiin gos lea sámegeielfálaldat	10	31	94	95	164	115	130	167	110
Oktiibuot	880	956	883	823	833	898	846	853	850

Oaidnit čielgasit gráfas 4.4 ahte dieid jagiid njiejai mánáidlohku geat ožžo sámegeielfálaldaga mánáidgárddis. 2015 rájes oaidnit ahte njiedjan fas bisána ja 2017 lassánišgoahtá mánáidlohku, geat ožžot sámegeielfálaldaga. Dál leat ollu eambo mánát geat vázzet sámi mánáidgárddiin go

¹⁸ Todal, Jon 2011: Duodalaš njiedjan fágas sámegeiella nubbingiellan: Sámi logut mitalit 4 ja Todal, Jon 2012: Sámegeiella mánáidgárddiin ja skuvllain: Sámi logut mitalit 5

daid logi ovddit jagiin lei, earret 2015. Áigodagas 2002-2009 ledje goitge vel eambo mánát geat vázze sámi mánáidgárddiin. Dan leat juo ovdalis čilgen manne nu lea.

Govus 4.4: Mánát sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin gos lea sámegielfálaldat

Juoga ágga lassáneapmái maŋŋil 2012 lea go dađistaga lea leamaš eambo dárbu ja jearru sámegielat mánáidgárdefálaldagaide. Lea viidát álgán šaddat dat ipmárdus ahte mánáidgárdi lea mávssoleamos arena sámegiela ealaskáhttemii ja ahte dat addá dárbbaslaš giellagelbbolašvuoda. Dutkit dorjot maid dan oainnu (Fishman 1991). Jáhkkinis ain eambo sámi mánáidgárdefálaldagat lasihivčče mánáidlogu, geat ožžot sámegielat mánáidgárdefálaldaga.

Mánáidlohku geat ožžot sámegielfálaldaga lea unnit 2019 go jagi ovdal, earret lullisámegielas mas lea arvat eambo go daid ovddit jagiid.

Mánáidlohku davvisámegielat mánáidgárddiin lea eambo 2019 go measta olles 2010-loguin, muhto unnit go 2000-loguin. Mánáidlohku, geat ožžot davvisámegielfálaldaga, njiejai 2018 rájes gitta 2019 rádjái ja lea unnit go measta olles 2010-loguin, muhto eambo go 00-loguin.

Sihke julevsámegiela ja lullisámegiela mánáidlohku sámi mánáidgárddiin 2019 lei nubbin eanemus go goassige ovdal. Julev- ja lullisámegielfálaldagain lea mánáidlohku leamaš eanas áigge eambo daid ovddit jagiid. Ággan dasa lea eanas dat go eambbogat dál vázzet sámi mánáidgárddiin.

Dan sivas go eambbogat sávvet ahte ain eanet mánát galget oážžut sámegielfálaldaga mánáidgárddis, ja jus dan galgá olahit, de šaddá mávssoleamos doaibmabidju ásahit eambo sámi mánáidgárddit. Nugo ovdalis namuhuvvon, de leat ollu mánát vuordinlisttuin ja leat obbalaččat unnán báikkit gos leat ollu guoros sajít sámegiela fálaldagain mánáidgárddiin.

Lea hui buorre go eanetlohku mánáin, geain lea sámegielfálaldat mánáidgárddiin, ožžot dan sámi mánáidgárddiid dahje sámi ossodagaid bokte. Das lea dávjá viidát sámegielfálaldat go dat obbalaš sámegielfálaldat, maid dárogielat mánáidgárddit nagodit fállat.

Oktiibuot ožžot 87 proseanta mánáin, geain lea sámegiella mánáidgárddiin, dan fálaldaga sámi mánáidgárddiid dahje sámi ossodagaid bokte. Davvisámegiela lea maid dát oassi 87 proseanta, julevsámegiela lea 88 proseanta ja lullisámegiela lea 77 proseanta. Dat mearkkaša ahte buot dan golmma sámegiela lea čielga eanetlohku mánáin, geat ožžot sámegielfálaldaga mánáidgárddiin sámi mánáidgárddiid ja sámi ossodagaid bokte.

Lea hui buorre boahpteáigái, jus dađistaga lassánit mánáidgárddit, mat sáhttet fállat sámegiela, muhto seammás livčče jáhkkimis eanemus ávkálaš giela dáfus go ain eambbogat vázzet sámi mánáidgárddiin.

4.6 Rekrutterenloktemii dárbu:

Go oaidnit man guhkes vuordinlisttut leat mángga sámi mánáidgárdái ja man váttis lea sámi mánáidgárddiide rekrutteret sámegiela mánáidgárdeoahpaheddjiid ja bargiid, de ii dárbbas eahpidit ge ahte lea dárbu rekrutteremii. Dál ii leat sámegiela mánáidgárdeoahpaheddjiid rekrutteren ceavzil, juoga maid mánáidgárdeeaiggádat leat čielgasit dadjan. Tabeallas 4.3 oaidnit man ollu sámegiela mánáidgárdeoahpaheadji leat oahpahuuvon dássázii Sámi allaskuvllas.

Tabealla 4.3 Ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja mánáidgárdeoahpaheddjiid lohku geat leat čadahan oahpu Sámi allaskuvllas

	95-97	98-00	01-03	04-06	07-10	11-13	14-16	17-18	2019
Gallis	17	15	14	14	8	5	9	5	7

Tabealla 4.3 čájeha mánáidgárdeoahpaheddjiid logu geat leat čadahan oahpu Sámi allaskuvllas / Samisk høgskole ja geain árvvus ge lea sámegiela gelbbolašvuolta nu ahte sáhttet bargat sámi mánáidgárddiin. Gaskamearálaččat dán áigodagas leat oahpahuuvon 3,8 sámegiela mánáidgárdeoahpaheadji jahkái. Go jurddaša ahte juohke jagi mannet

mánáidgárdeoahpaheaddjit ealáhahkii ja ahte muhtimat mannet eará bargguide bargokarriera áigodagas, seammás go dađistaga rahpasit ođđa sámi mánáidgárddit ja eará mánáidgárddit álggahit sámegeielfálaldaga, de ii leat dat lohku doarvái. Earret sin geat leat oahpu čađahan Sámi allaskuvllas, de leat muhtin kandidáhtat čađahan “dárogielat” mánáidgárdeoahpaheaddjeoahpu, mat fállorit mángga universitehtas ja allaskuvllain ja dasa lassin leat vel čađahan sámegeielkurssaid. Sii leat leamaš hui dehálaččat go galgá gokčat mánáidgárddiid dárbbu sámegeielat bargiide, muhto go ii leat strategiija movt rekrutteret dán suorggis, de dáhpáhuvá dat hui soaittáhagas.

Sámi allaskuvla lea ángiruššan ollu rekrutteret sámegeielat mánáidgárdeoahpaheddjiid. Vai dat bargu galgá leat bastevaš guhkit áigái, de fertejit mánáidgárdeeaiggádat eambo ulbmillaččat ángiruššat rekrutteremii. Dán rádjái eat leat oaidnán dan nu bearehaga. Goitge lea jáhkkimis eambo ávki go fátmasta eambo instánsasaid fárrui. Go Sámi logut 9 kártejuvvui man dárbu lea julevsámegeielat ja lullisámegeielat vuodđoskuvlaoahpaheddjiide, de árvaluvvui ásahit sierra julev- ja lullisámegeielat oahpaheaddjeoahpu Davvi universitehtii.¹⁹

Fylkkamánit, Sámediggi, hálldašansuohkanat ja fylkasuohkanat ovttasbarga dáinna bargguin rekrutteret ja ásahit stipeandaortnega mii mielddisbuvttii ahte ožžo johtui julevsámegeielat ja lullisámegeielat oahpaheaddjeoahpu, mas dál leat ovcci studeanttat. Sullasaš ángiruššan berre árvoštallot maiddá mánáidgárdeoahpaheaddjeohppui, mas kárten- ja movttiidahttinbargu livčče hui mávssolaš vejolaš kandidáhtaid ektui. Davvi universitehta fállá juo kurssa julevsámi kulturmáhtu mánáidgárdeoahpaheaddjestudeanttaide.

Go rekrutteremin galgá lihkestuvvat, de ferte mielddihit ahte rekrutterenstrategiijat fertejit dahkkot eará ládje go eará oahpuide. Ferte njuolga oktavuoda váldit relevánta ja vejolaš kandidáhtaguin. Ferte maid movttiidahttit ja dieđuid juohkit barggu birra, mas deattuha ahte sámi mánáidgárdeoahpaheaddji lea buorre ja árvosaš bargu mas leat mángga gelddolaš ja fágalaš hástaleaddji doaimmat.

Mánáidgárdebargiid gaskkas ii leat dássedis sohka bealbalánsa. Dat ii leat nu buorre go jurddaša smávva mánáid ovdagovaid ektui. Livčče hui buorre jus rekrutterendoaimbijut oččodivčče earenoamáziid eambo dievdoolbmuid bargagoahtit mánáidgárddis.

4.7 Metodalaš lahkoneapmi beaktilis giellaoahpahussii:

Skuvllas leat čađahuvvon ollu stuorit ángiruššama dan hárrái ahte sámegeielloahppit galget oahppat sámegeiela jođáneappot, nugo ovdamearkka dihte Ulpan-vuohki, gáiddusoahpahusdidaktihkka, giellabeassevuogit, nanu giellamodeallat ja nu ain. Mánáidgárddis leat leamaš áibbas unnán diekkár strategalaš doaimma. Vaikko vel oallugat

¹⁹ Johansen, Kevin 2016: Samisk lærertetthet (Saemien lohkehtæjaveahka) Sámi logut mitalit 9

oaivvildit man mávssolaš mánáidgárdi lea giellaealaskáhttemii, nugo dán artihkkalis maid čájehuvvo.

Muhtin riikkat leat leamaš ollu ovdalis dainna doaimmain, nugo ovdamearkka dihte Walesas leat mánáidgárddit adnon dehálaš veahkkeneavvun mainna ealáskahtá walisagiela. Sii leat leamaš hui čeahpit fuomášuhttit giela ja sihkkarastit ahte dat gullo mánáidgárddis. Earenoamážiid leat hui bures lihkostuvvan oažžut mánáid geat eai hupman walisagiela hupmagoahtit dan giela mánáidgárddis. Anárašgiella lea buorre ovdamearka dasa ahte giellaealáskahttin lea lihkostuvvan, go aktiivvalaččat leat doaimmahan giellabesiid.

Loabát suohkan lea strategalaččat áŋgiruššan giellametodihkain mánáidgárddis mii lea heivehuvvon báikkálaš dilálašvuodaide Ulpan-vugiin ja Wales-vugiin. Diekkár áŋgiruššamiidda lea guovddázis ahte mánáidgárdeeaiggát, gii gulahallá bargiid resurssaid vuodul, láchá dili vai mánáidgárddit sáhttiogohtet fállat buori sámegeiefálaldaga.

Sámediggi juolluda ollu mánáidgárddiide ruđaid, vai dat sáhttet oahpahit sámi giela ja kultuvrra birra. Earret eará nannet sámegeiela dainna lágiin ahte virgádit eambo sámegeielat pedagogaid, doarjut visuála buktagiid maiguin nanne ja oainnusin dahká sámi kultuvrra ja go obbalaččat láchet dili nu ahte mánáidgárddit gos leat unnán sámi mánát, nagodit ekonomalaččat fállat giellaoahpu.²⁰ Dasa lassin berre ásahuvvot fierpmádat guovlluin gos leat unnán sámi mánáidgárddit, vai sihkkarasttáše fágaovdáneami.

SáMOS-prošeakta, maid Sámediggi lea ruhtadan ja man ulbmil lea ahte mánáidgárddiin nannejit sámi kultuvrra ja árbevirolašmáhtu, addá čielga geainnu mainna nanusmahtá sámi sisdoalu mánáidgárddiin. Dán vuoru lea Sámediggi välljen njealje pilohtamánáidgárddi prošeaktii, namalassii Suaja mánáidgárdi Snoasas, Álttá siida Álttás, Árran mánájgardde Ájluovttas ja Badjemánáid beaiveruoktu Kárašjogas.²¹ Sámi mánáidgárdemetodihkka šaddá dás hui guovddázis ja prošeakta addá gelbbolašvuoda, maid eará mánáidgárddiid maid sáhttet ávkkástallat.

Gidđat 2020 ruhtadii Sámediggi njealji mánus 7,4 millijovvna ruvnno sámi mánáidgárddiide ja eará mánáidgárddiid sámi ossodagaide. Oktiibuot 31 mánáidgárddi ožžo doarjaga gidđat 2020.²²

4.8 Čoahkkáigeassu

Eanas dutkiid ja politihkkarat leat ovttaoaivilis dasa ahte mávssoleamos doaibmabidju maid almmolašvuolta sáhtá dahkat, vai nanne ja ovdánahtá sámegeiela, lea ásahit eambo sámi mánáidgárddiid ja sámegeielat mánáidgárdefálaldagaid.

²⁰ Barnehage.no 23.4.2020

²¹ PRM Sámediggi 7.5.2020

²² Barnehage.no 2.7.2020

Obbalaččat eai oaččo eambo mánát sámegielfálaldaga dál go logi jagi áigi, muhto julev- ja lullisámegiela lea buorre ovdáneapmi. Mánáidbeassádaga logu njiedjan lea, nugo ovdal juo namuhuvvon, okta sivain go logut eai leat lassánan. Dasa lassin lea Sámediggi čavgen gáibádusaid go juolludit ruđaid sámi mánáidgárddiide. Dat sáhtta mearkkašit ahte dál lea buoret kvalitehta sámegielfálaldagas go ovdamearkka dihte logi jagi áigi.

Buorredáhtolašvuohta áŋgiruššat sámegiela pedagogaid, mii lea eiseválddiin ja almmolašvuođas, berre geavahuvvot dasa ahte ášahuvvojit eambo sámi mánáidgárddit ja eambo sámegielfálaldagat dárogiel mánáidgárddiide. Lea dehálaš ahte mánáidgárdeeaiggádat fuomášit ávkkástallat dan, vai eanas váhnemat, geat dáhttot, sáhttet nannet mánáidasaset sámegiela dalle go vázzet mánáidgárddis.

Mánáidgárddi rámmaplánas mii mearriduvvui 2017 celko árvovuodu ektui ahte sámi mánát galget oazžut doarjaga bisuhit ja nannet iežaset giela, máhtu ja kultuvrra beroškeahtta gos riikkas oroš. Doaibmabidju lea mávssolaš, vai unnida erohusaid gaskal sámi mánáid sámi guovlluin ja olggobealde sámi guovlluid go guoská riektái oazžut sámegielfálaldaga mánáidgárddis.

Vai dat áŋgiruššan galgá šaddat duohtan, de lea dárbu ahte eambo sámegiela vándet mánáidgárdeoahpaheaddjeoahpu. Boahtá leat dárbu sámegiela mánáidgárdeoahpaheddjiide sihke gávpogiin ja čoaŋkkebáikkiin, ja danne lea dárbu obbalaš strategalaš rekrutteremii vai sihkkarastá dan.

Lea maid mávssolaš vásáhusaid bokte čohkket máhtu dán barggus go galgá nannet sámi oahpaheaddjeoahpu, mas Fylkkamánnit, Sámediggi, hálldašansuohkanat ja fylkkasuohkanat ovttasbarget rekrutteremiin ja stipeandaortnegiin. Sullasaččat berre árvvoštallat mánáidgárdeoahpaheaddjeohppui maid, mas kárte dárbbu ja movttiidahttit vejolaš kandidáhtaid ohppui.

Sámi allaskuvllas ferte ain oččodit eambbogiid sámi mánáidgárdeoahpaheaddjeohppui. Julev- ja lullisámi guovlluin livčče ávkkálaš olahit mihtu mas eambo mánát galget oahppat sámegiela, vai nanne ja ovdánahtta sámegiela, jus bargosajiide heivehuvvošii mánáidgárdeoahpaheaddjeohppu Davvi universitehtas.

4.9 Rávvagat

- Giellaguovlluin, gos leat unnán sámi mánáidgárddit, lea ávkkálaš bargat fierpmádagain vai sihkkarastá fágaovdáneami sámi mánáidgárddiin. Dakkár fierpmádagat berrejit ruhtaduvvot earret dan mii juo juolluduvvo suohkaniidda rámmajuolludemiid bokte.
- Ferte álggahit mánáidgárddiin sierra rievtti sámegielfálaldahkii, nugo skuvllas lea.
- Vai eambo šaddet sámegiela mánáidgárdeoahpaheddjiid, de berre rekrutteremiin eambo bargat. Berre ášahuvvot dakkár movttiideaddji doaibma (incitameantta) mii nanne

rekrutterema, earret eará movttiidahttinkampánjaiguin vejolaš kandidáhtaid ektui. Dat guoská sihke davvisámegillii, julevsámegillii ja lullisámegillii.

- Berre álggahuvvot sierra julevsámegielat ja lullisámegielat mánáidgárdeoahpaheaddjeoahppu Davvi universitehtas.
- Berrejit čadahuvvot ulbmillaš rekrutterendoaibmabijut, vai beassá virgádit eambo dievdoolbmuid mánáidgárddiide.
- Guhkes vuordinlisttut sámi mánáidgárddiide čájehit ahte lea ollu jearru mánáidgárddiide geat fáallet sámegiela. Ferte nannet fáaldagaid vai gokčá jearu, earenoamáziid gávpogiin lea dárbu lassáneame.
- Go kategorisere sámi mánáidgárddiid, main lea gielalaš fokus ja sisdoallu, de livčče dat ovdamunni mainna oažžu eambo dieđuid mánáidgárddiid duohta gielladiliid birra.
- Berre nannet ulbmillaš ja strategalaš vuogi mainna áŋgiruššá oažžut beaktilis giellametodihkka mánáidgárddiide.

4.10 Girjjálašvuohta:

Barnehage.no 23.4.2020

Barnehage.no 2.7.2020

Fishman, Joshua (1991). Reversing Language Shift. Multilingual Matters. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/feiret-10-ar-med-nytt-navn-1.11499679>

Johansen, Kevin (2016). Samisk lærerdekning. I *Samiske tall forteller 9*. Kautokeino: Samisk høgskole.

Johansen, Kevin (2018). Studieproduksjon i samiske språk. I *Samiske tall forteller 11*. Kautokeino: Samisk høgskole.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (2000). *Samisk lærerutdanning. Mellom ulike kunnskapstradisjoner*. NOU 2000: 3.

PRM: *Det samiske perspektivet er synliggjort i ny rammeplan for barnehagen*. 24.4.2017, Sametinget.

PRM: *Pilotbarnehager i samisk barnehageprosjekt er valgt ut*. 7.5.2020, Sametinget.

Rasmussen, Torkel. Samiske barnehagebarn og samisk språk. Upublisert.

Sametingets årsmelding 2012 og 2017.

Storjord, Marianne (2005). Samiske barnehagers historie i Norge. Norsk senter for barnehageforskning.

Storjord, Marianne (2009). Samiske barnehagers historie. I *Samisk skolehistorie 3*. Karasjok: Davvi Girji.

Todal, Jon (2009). Samisk språk i barnehage og skule. I *Samiske tall forteller 2*. Kautokeino: Samisk høgskole.

Todal, Jon (2011). Alvorleg nedgang for faget samisk som andrespråk. I *Samiske tall forteller 4*. Kautokeino: Samisk høgskole.

Todal, Jon (2012). Samisk språk i barnehage og skule 2011/12. I *Samiske tall forteller 5*. Kautokeino: Samisk høgskole.